

ЗА ЕДИН ЕПИЗОД ОТ БИОГРАФИЯТА НА П. Р. СЛАВЕЙКОВ

Годината 1872 се оказала една от най-трудните в живота на бележития български писател, общественик и публицист Петко Р. Славейков. В средата ѝ турските власти спрели завинаги излизането на неговия в. "Македония", редактиран и отпечатван в Цариград, където по това време той живеел и работел. Вестникът излизал от декември 1866 до юли 1872 г.

Но властите не се задоволили със забраняването на в. "Македония", който основателно е смятан за най-авторитетния и популярен вестник сред българите по онова време. Те арестували П. Р. Славейков и го държали в затвора повече от месец, като с него били задържани за известно време и двамата му сина Иван и Рачо, които учили в Цариград. Заедно с арестуването на Славейков властите задигнали и много книжа и ръкописи на известния български публицист.

Оскъдни са данните за живота на П. Р. Славейков през втората половина на 1872 г. Този период е засяган от биографите на поета твърде бегло. Сред малкото източници, които разказват за тези страници от живота му, са спомените и бележките на неговите синове Иван и Рачо. Дните и седмиците след освобождаването на П. Р. Славейков от затвора били едни от най-тежките. Останал без вестника, без работа, следен от властите, отбягван от приятели и познайници, лишен от материални средства за съществуване, положението на възрожденеца било извънредно затруднено. "И без това — пише в спомените си Рачо Славейков — работите ни бяха заплетени, но когато баща ми излезе от затвора, ние бяхме съвсем разорени. Когато се върна у дома, баща ми нямаше пари нито за енфе, нито да се обръсне, та трябваше да му дам аз от парите, които ми бяха давали някои негови приятели през време на затвора му и с които го снабдявах пак аз там... След всички тия перипетии настана сиромашия до шия, както обичаше да се изразява баща ми... В особено трудни минути баща ми съчиняваше някое стихотворение или използваше някое особено събитие, та издаваше притурки, които аз отивах да разпродавам измежду българската колония..."¹.

На свой ред Иван — най-големият от синовете на Петко Славейков ще пише покъсно за този период от живота на своя именит баща: "Положението му след това нещастие беше едно от най-отчаяните. Забранено му беше да издава вестник или да пише в чужди вестници; отрупан беше с дългове, набрани от честото спиране на вестника и нехайството на спомоществователите си, а работа нямаше да изкарва колкото за прехраната..."². А самият Иван Славейков трябвало да напусне учението си и да се услови за учител във Враца, за да подпомогне издръжката на семейството си в Трявна.

Впрочем и сам Петко Славейков, който скоро след това се заема да редактира списание "Читалище", орган на Българското читалище в Цариград, което се оформило като средище на културна дейност в българските земи, пише на 14 ноември 1872 г. до настоятелството: "Два месеца и половина, как съм излязъл [от затвора — б. м. Н. Ж.], и от нищо като няма да излезе ни една пара, дошло е до нестърпяване..."³.

Тъкмо през тези мрачни дни отдалече дошла добра вест за покрусения народен

будител и неуморим книжовник. За това свидетелстват публикуваните по-долу два документа: писмо на Ив. П. Славейков до Григор Начович (1845—1920 г.) от 30 ноември 1872 г. и това на Константин Стоилов (1853—1901 г.) до Гр. Начович от 5 януари 1873 г. От тези писма научаваме, че някои българи в чужбина, сред които били най-вече следващият по това време в Хайделбергския университет Константин Стоилов и живеещият във Виена Григор Начович (и двамата изтъкнати държавници в първите десетилетия на следосвобожденска България) подели инициативата да публикуват на немски или чешки език кратко животоописание на видния български възрожденски писател, публицист и общественик П. Р. Славейков. Във връзка с това те се обърнали за съдействие към сина на писателя Иван, съученик и приятел на К. Стоилов от следването им в Роберт колеж в Цариград, чрез когото поискали до получат тази биография.

Инициативата на виенските българи била посрещната с истинско удовлетворение от заслужилия възрожденец. Тя била съществена морална подкрепа в трудния момент. Тази акция на българите от Австрия и Германия и по-специално на Константин Стоилов и Григор Начович, (които в годините след Освобождението се озовават в противния обществено-политически лагер на П. Р. Славейков) свидетелства както за тяхното родолюбие, така и за съзнанието им за голямата стойност на делото на бележития български писател и публицист и за необходимостта личността и творчеството му да станат достояние на европейската общественост.

Начинанието на К. Стоилов, Гр. Начович и други българи от чужбина несъмнено се вписва в усилията на образованите и прозорливи дейци на българската възрожденска епоха да запознаят външния свят с положението и съдбата на своето поробено отечество, както и с живота и делата на неговите най-достойни представители. Не разполагаме със сведения за по-нататъшната участ на подетата инициатива, но и това, което съдържат обнародваните тук документи, хвърля светлина върху един от малко известните епизоди от живота на П. Р. Славейков. Ето и пълният текст на писмата на Иван Славейков и Константин Стоилов до Гр. Начович, в които са запазени всички стилни и езикови особености, а са променени само архаичните буквени знаци и на места пунктуацията.

1

Цариград, [18]72, ноем. 30 (в.с.)

Г-н Начевич,

Във Виена,

Препоръката на приятелът и съученикът ми г-н Стоилов мя удързости, макар и непознат вам, да ви пиша два три реда и да ви помоля да испратите преключеното писмо до него в Хайделберг.

Г-н Стоилов ма помолите за една работа, за която вий сте ся споразумели, когато той е бил във Виена, т. е. да му испроводя биографията на баща ми. Аз съм готов да изпълня това ваше желание, възбудено от благородно родолюбие. Аз вече накарах баща си, който ми написа едно кратко изложение на главните събития на животът му, които ще ги предружа от всички подробности, които аз съм чул из устата му.

При все това то ще бъде твърде малка част от едно цяло животоописание, което може да се направи, защото животът на баща ми е бил от най-бурните и пълни с важни и любопитни приключения. Как и да е, за този случай мисля, че ще е доволно и това което аз мога да напиша. Аз не съм го описал още, защото мнението на някои и други е да се не публикува догдето баща ми не се напълно оправдае от заплетието, защото той е пуснат, но никаво решение още не се е дало и всички писма и ръкописи, зети когато на запряха, са още там.

При това нека се ползувам от настоящият случай, за да изрази и от моя и от страната на баща ми, голямата си признателност и голямото уважение към вас, виенските българи, които не е пръв път гдето показвате таквази симпатия и такива чувства към нас, страдащи за народното въздигане. Бъдете уверени, че ний не ще си покажем незаслужившитех. Те са насърчителни думи за по-нататъшно работяние.

Ако се случи да ми пишете, аз не ще съм в Цариград, защото днес даже заминавам за Враца като главен учител, като се виждам пренуден да зема от рано туй звание, за да се поддържам, защото положението ни е от най-бедните. При все още, че съм млад и желая много да следувам още учението си, но нуждата не гледа желание.

Като ва поздравлявам сърдечно, както и всичките ви събратия, съм ваш

Ив. П. Славейков

(НБКМ—БИА, ф. 14, а.е. 3301, л.1—2.)

2

Хайделберг, 5 януария 1873

Почтенний г-не Начевич!

Във Виена

Едвам завчера имах щастието да приема от приятелът си Славейкова писмо, в отговор на онова, което му бях писал от Виена, касателно до животоописание на баща му. Предложението ни произведе твърде голямо влияние върху г-н Славейкова. В това критическо положение, в което той се намираше тогава, заобиколен от мрачна и пълна със страхове неизвестност, оставен от приятели и познайници, нашето съобщение го напълнило с удоволствие и радост; идеята, че има български сърца, които ако и далеч от него съчувстват заедно с неговото и са готови да му подадат братска ръка, го напълнило с радост и на часът седнал сам, та написал на една книга главните точки и събития на бурний си живот и дал ръкописът на син си. Но по-късно размислили да отложат испращанието му до 1—2 седмици, за да видят какво ще да бъде последното решение на правителството върху още висящата Славейкова работа, та тогава да го испратят. Приятелът ми ми ся моли да наредя аз сам животоописание от данните, които той ще да ми испрати по-късно. Това ми ся

вижда за излишно, защото това, което ще да пиша аз ще да трябда да ся превожда пак на немски или чешки, тъй щото ще да става двоен труд, затова мисля да ви испратя само данните, тъй както ги приема. Във всякой случай, аз съм готов да сторя както желаете, ако би го мислите другояче.

При туй като ви пожелаая една щастлива и благополучна нова година, с приличните ми към вас почитания остаям, усърдний ви

К. Стоилов

Адресът ми е: C. Stoiloff
Heidelberg
Grossemandelgasse 16
Същия

(НБКМ—БИА, ф. 14, а.е. 3399, л.1—2.)

Николай Жечев

БЕЛЕЖКИ

¹ Славейков, Р. Петко Рачев Славейков. Очерк за живота му и спомени за него. С., 1927, с. 40—41.

² П. Р. Славейков, Л. Каравелов, Хр. Ботев, Зах. Стоянов в спомените на съвременниците си. С., 1967, с. 37.

³ Славейков, П. Р. Съчинения. Т. 8. С., 1982, с. 225.